

Príručka pre asistenta učiteľa
(so zameraním na možnosti jeho pomoci v procese mediácie na škole)
Dagmar Kopčanová - Eva Farkašová, VÚDPaP

Úvod

V odbornej literatúre sa dosiaľ veľa pozornosti venovalo najmä učiteľovi, ktorý je pokladaný za kľúčového činiteľa vo výchovno-vzdelávacom procese. A je to oprávnené – veď súčasná škola kladie veľké požiadavky na jeho osobnosť, pedagogicko-psychologické vlastnosti, vedomosti a zručnosti, jednoducho pedagogické majstrovstvo. Práve vzhľadom na vysokú náročnosť výchovno-vzdelávacieho procesu, objavili sa v posledných dvoch dekádach na pomoc učiteľovi v školskom prostredí aj ďalší odborní pracovníci – či už sú to školskí psychológovia, školskí špeciálni pedagógovia, školskí sociálni pedagógovia, ale najnovšie aj **asistenti učiteľa**, prípadne **školskí mediátori**. Najmä v prípade asistentov a mediátorov vystupuje do popredia veľa neujasnených otázok, preto by sme našu pozornosť chceli venovať posledným dvom menovaným, nesporne však veľmi dôležitým pomocníkom učiteľa v edukačnom procese.

V tejto metodickej príručke sa zameriame najmä na genézu vzniku funkcie asistent učiteľa, pokúsime sa analyzovať základné predpoklady a požiadavky, ktoré sú na neho kladené, osobitne ak pracuje s rómskymi, sociálne a inak znevýhodnenými deťmi a predložíme niektoré návrhy na riešenie prípadných sporov v školskom prostredí formou mediácie, kde by sa mohol, po získaní príslušnej kvalifikácie, zapojiť aj on. Vyústením týchto predpokladov by mal byť určitý náčrt osobnostného profilu asistenta učiteľa, s prípadným prepojením jeho práce do riešenia konfliktov na škole, alebo pri vyjednávaní medzi rodinou a školou.

1. Povolanie asistenta učiteľa

Povolanie asistenta učiteľa je špecifické z tých dôvodov, že:

- 1 neexistuje **presný popis** jeho intervencie v rámci procesu výchovy a vyučovania
- 2 asistent učiteľa musí byť pripravený reagovať na neustále **nové a neočakávané situácie**

- 3 učiteľia môžu mať na neho často neoprávnene **vysoké nároky**, očakávania a požiadavky
- 4 rodičia žiakov môžu mať na asistenta učiteľa často nečakané a **nerealistické požiadavky**
- 5 tým, že je sám nositeľom špecifických hodnôt a zaujíma špecifické postoje a názory, je viac **osobne zaangažovaný** do výchovno-vzdelávacieho procesu.

Výkon tohto povolania si vyžaduje okrem potrebných pedagogických vedomostí a sociálno-psychologických zručností aj dôkladnú psychologickú prípravu zameranú na rozvoj jeho osobnosti. Asistent učiteľa ako pomocník učiteľa berie na seba aj veľkú zodpovednosť, preto je potrebné, aby sa vopred oboznámil aj s rizikami tohto povolania a tiež so špecifikami príslušných predmetov.

Je všeobecne známe, že každá výchova sa realizuje v prvom rade v konkrétnych vzťahoch medzi vychovávateľom a vychovávaným. Dôležitou úlohou asistenta učiteľa bude preto **nadviazať úprimný kontakt so žiakmi** a priblížiť sa im ako prvý.

Tento vzťah môže napomôcť optimalizovať výchovné prostredie, v ktorom sa spája prosociálna senzibilizácia (afektívna zložka) s reflexiou (kognitívna zložka) a s praktickým správaním.

Asistent učiteľa nemoralizuje, neurčuje „správny zmysel života“, už aj preto, že často ako príslušník inej kultúry či etnika (najmä ak ide o rómskeho asistenta učiteľa) môže uznávať a prijímať práve tie hodnoty, ktoré uznáva jeho kultúra. Určujúcim princípom jeho práce má byť však predovšetkým láska k deťom.

Vedenie školy, ale aj učiteľia majú na asistenta učiteľa často veľké nároky a požiadavky. Vyplýva to z jeho náplne práce, keďže jeho poslaním je neustále hľadať cesty a spôsoby, ako ovplyvňovať výchovu mládeže a viesť ju k dosahovaniu tých najlepších študijných výsledkov.

Asistentom učiteľa by mala byť taká osobnosť, ktorá je pre svoju prácu zapálená a aspoň do určitej miery má charizmatickú povahu, pochopiteľne aj s vysokým morálnym kódexom. Mal by byť schopný podnecovať iniciatívu žiakov, napomáhať učiteľovi tým, že motivuje žiakov a rieši ich jednotlivé problémy. Ved' ak svoju prácu vykonáva príkladne, môže sa stať aj identifikačným vzorom pre žiakov.

Dôležitou črtou jeho osobnosti má byť aj **mravná autonómia**, t.j. schopnosť riadiť sa vlastným svedomím. Ak sa mu podarí získať si dôveru žiakov a vytvoriť pozitívnu atmosféru v triede, svojou otvorenosťou, komunikatívnosťou, spontánnosťou či tvorivosťou stáva sa dôležitou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Vzhľadom na to, že často trávi čas so žiakmi aj mimo vyučovania, napríklad cez prestávky a po vyučovaní, má jedinečnú šancu nahliadnuť do ich

vnímania školy, vycítiť ich problémy. Mal by vedieť odhadnúť možnosti svojich postupov, vedieť aj dobre **improvizovať** a rýchlo konať v nepredvídaných situáciách. Mal by byť dobrým stratégom a vo svojej práci využívať okrem iného najmä **zážitkové** učenie. Tento typ učenia je mimoriadne úspešný najmä v prípade práce s rómskymi žiakmi a žiakmi zo sociálne znevýhodneného prostredia. Mal by byť dobrým **pozorovateľom** a mať prehľad o tom, akí sú žiaci, poznať zloženie v triede. Na základe toho využívať individuálny prístup k žiakovi a pomáhať učiteľovi v príprave rôznych variantov hodín tak, aby sa vedeli zapojiť aj žiaci, ktorí majú špecifické ťažkosti s učením.

Mal sa vedieť **vcítiť** do pocitov žiaka. Ak chce žiakov viesť k prosociálnosti, empatii a úcte, musí ísť predovšetkým príkladom vo svojom správaní.

Vo svojej práci by mal uplatňovať najmä prosociálny výchovný štýl, pre ktorý sú charakteristické nasledovné výchovné zásady (Lencz, 1993):

- vytvoriť z triedy výchovné spoločenstvo
- prijať dieťa také, aké je a prejavíť voči nemu priateľské city
- pripisovať deťom pozitívne vlastnosti, najmä prosociálnosť
- formulovať jasné a splniteľné pravidlá hry
- na negatívne javy zareagovať pokojným poukázaním na ich dôsledky - indukcia
- využiť povzbudzovanie ako osvedčený výchovný prostriedok
- odmeny a tresty používať opatrne
- zapojiť do výchovného procesu aj rodičov.

Asistent učiteľa by mal pomocou adekvátnych výchovných metód motivovať a vychovávať žiakov „zvnútra“, dávať im najavo, že sú jedinečnými osobnosťami, ktoré však nesú zodpovednosť za každé svoje rozhodnutie, skutok či správanie.

Asistent učiteľa by mal poznať aj **psychologické riziká** učiteľského povolania a možnosti vysporiadania sa s nimi. Často aj kvalitne pripravení učitelia, ktorí začnú pracovať s deťmi s entuziazmom, prepadnú po krátkom čase stagnácii, apatii, syndrómu vyhorenia (burn-out), prípadne rezignujú. Asistent učiteľa je teda po boku učiteľa nielen na pomoc žiakovi, ale aj samotnému učiteľovi.

Pokiaľ asistent učiteľa pôsobí v školskom prostredí, kde prevažuje počet detí rómskeho etnika nad deťmi majoritnej populácie, mal by sa pred výkonom svojho povolania dôkladne oboznámiť s niektorými sociálno-kultúrnymi špecifikami rómskych detí, čo mu pomôže lepšie pochopiť ich prejavy na vyučovaní.

2. Sociálno-kultúrne špecifiká rómskeho žiaka

Na základe výsledkov viacerých výskumov ako aj terénnych prieskumov a ďalších štúdií (Čerešníková, 2008; Čerešníková, Čerešník, 2009; Čerešníková, Rosinský, 2005 a inde; Farkašová, 2011; Klein, V., 2013, Kopčanová, 2008 a, b, 2010; Kundrátová, 2008 a, b) je možné identifikovať nasledovné sociálno-kultúrne a psychologické **špecifiká** rómskych žiakov, ktoré by mal asistent učiteľa dôkladne poznať:

- rómske dieťa spravidla neovláda dostatočne slovenský jazyk, ktorý je vyučovacím jazykom, ale ani jazyk materinský – lokálne rómske dialekty neposkytujú dostatočnú slovnú zásobu potrebnú pri školskom vzdelávaní
- iba málo rómskych detí pred vstupom do školy navštevuje predškolské zariadenie, čo má za následok absenciu skúsenosti s knihou, ceruzkou a papierom, konštrukčnými a didaktickými hrami a podobne
- sociálne prostredie neposkytuje dostatok primeraných podnetov pre rozvoj osobnosti dieťaťa, pre jeho telesný, psychický či rečový vývin
- málo podnetné, neraz i patologické, sociálne a výchovné prostredie brzdí účinnú socializáciu dieťaťa vo všetkých oblastiach: osvojenie si hygienických a pracovných návykov, získavanie vedomostí a zručností, spoznávanie filozofických, etických a estetických systémov, vytvorenie si rebríčka spoločnosťou uznávaných hodnôt, ale i osvojenie si primeraných foriem sociálneho správania korešpondujúceho s normami majoritnej spoločnosti
- zásada solidarity – ako jedna zo základných noriem správania sa v rómskej komunite, môže následne rómskemu dieťaťu v škole komplikovať vzťahy so slovenským spolužiakom, ktorý je (na rozdiel od rómskeho dieťaťa) vedený k prevzatiu zodpovednosti za svoje správanie
- samotný proces zrenia prebiehajúci na základe vnútorne naprogramovaných zmien nestačí na primeraný rozvoj psychiky a motoriky dieťaťa, a tak rómske dieťa, ktorého fyzický vek je šesť-

sedem rokov, nemá potrebnú úroveň jemnej a hrubej motoriky, pretože proces zrenia nie je podporovaný stimulmi z prostredia

- rómske dieťa nie je zvyknuté komunikovať s „bielym“ dospelým, napríklad položiť mu otázku, alebo na jeho otázku pohotovo odpovedať, čo je v školskom prostredí typická situácia
- nie je zvyknuté ani samostatne riešiť úlohy, alebo rozhodovať sa individuálne (preto mnohé deti bez zábran opisujú), čo spôsobuje problémy pri samostatnej práci, ale i v úlohách rozvíjajúcich tvorivosť
- popieranie vlastných individuálnych ambícií spôsobuje nízku úroveň úspešnosti školskej kariéry dieťaťa a negatívne ovplyvňuje aj proces jeho ďalšej profesijnej orientácie
- u rómskeho dieťaťa často prevažuje prakticky zameraná inteligencia (napr. hoci nerozumie jednoduchým matematickým príkladom, bez problémov rozozná bankovky a mince a vie, čo za ne možno kúpiť)
- životné skúsenosti sú založené na vzťahu s každodennou realitou, chýba pocit perspektívy a orientácie na budúcnosť
- škola je v komunite často vnímaná ako represívna inštitúcia, kde Róm zažíva iba neúspech, problémy, pocit menejcennosti, strach z opovrhnutia, pretože práve to, čo sa cení v prostredí komunity („odbrzdený“ temperament, hlučnosť, voľnosť, nerobenie samostatných rozhodnutí atď.) sa stáva problémom v škole
- deti z majoritnej spoločnosti majú voči rómskym mnohé predsudky a naopak, z čoho pramení odmietanie kontaktov detí navzájom
- v zmiešaných triedach býva skôr neoblíbeným ako oblíbeným spolužiakom, s vyššou pravdepodobnosťou zaradenia medzi problémových žiakov
- rómske dieťa má živú emocionalitu a vďaka dobrej intuícii sa ľahko orientuje v medziľudských vzťahoch. Vycíti náklonnosť a láskavý cit dospelého, pričom nerozlišuje, či je to Róm alebo Slovák. Je veľmi temperamentné a vyžaduje veľa neustálej pozornosti od dospelých, čo môže u niektorých pedagógov vyvolať aj negatívne pocity, odmeranosť, prípadne i hnev voči nedisciplinovanému správaniu

3. Rómski asistenti učiteľa

Zapojenie rómskych asistentov učiteľa do práce v nultých ročníkoch možno považovať za formu pomoci učiteľovi, ktorú umožňuje slovenská legislatíva. Pedagogických asistentov, ktorí sa venujú deťom zo sociálne znevýhodneného prostredia, je na Slovensku nedostatok. V minulom roku ich bolo približne 600, no ich reálna potreba je najmenej 1000.

Projekt rómskych asistentov učiteľa siaha do skorých 90. rokov, kedy bol experimentálne overovaný rôznymi nadáciami a občianskymi združeniami. Bola to napríklad Nadácia Škola dokorán v Žiari nad Hronom, nadácia Inforoma v Bratislave, občianske združenie Dôstojný život v Spišskej Novej Vsi ako aj združenie mladých Rómov v Banskej Bystrici. Experimentálny projekt bol zameraný na overovanie toho, do akej miery môže prítomnosť rómskeho asistenta učiteľa na vyučovacom procese pomôcť adaptácii detí na prostredie školy, pri prekonávaní jazykovej bariéry detí, zlepšeniu školskej úspešnosti a zlepšeniu sociálnej atmosféry v škole. Vo všetkých oblastiach sa ukázalo, že asistenti učiteľov pozitívne ovplyvňujú školské výsledky detí. Nielen tieto experimentálne aktivity, ale aj množstvo expertných štúdií potvrdilo, že pôsobenie rómskych asistentov je užitočné pre samotné deti, ale aj pre učiteľov a rodičov rómskych detí.

Úlohy rómskych asistentov môžu mať mnoho podôb a sú aj v súčasnosti využívané rôzne v rozličných projektoch. Asistenti môžu niekedy pôsobiť aj ako mediátori medzi školou a komunitou, môžu pôsobiť ako tlmočníci pre rómske deti, ktoré neovládajú vyučovací jazyk, môžu deti učiť rómsky jazyk, kultúru a históriu Rómov, pomáhať deťom s konkrétnymi problémami atď.

Možnosti pôsobenia rómskych asistentov v minulosti boli obmedzené kvôli neexistujúcej legislatívnej úprave, ktorá by ich status legitimizovala. Spočiatku teda fungovali na báze nezávislých projektov alebo experimentov realizovaných predovšetkým mimovládny sektorom. V roku 2002 bol v Národnej rade prijatý zákon č. 408/2002 Z. z. s účinnosťou od 1.9.2002 o ustanovení funkcie asistenta učiteľa v triedach ZŠ, špeciálnych ZŠ a v predškolských zariadeniach. V tom istom roku bola špeciálnou vyhláškou upravená možnosť zriadenia nultých ročníkov a zavedenia profesie asistent učiteľa pre žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (bez špecifického definovania, že ide o rómskych asistentov). Metodické pokyny ministerstva školstva stanovili, že asistenti učiteľov môžu byť zamestnávaní na akejkoľvek škole bez ohľadu na počet detí so špeciálnymi potrebami. Zároveň bola ministerstvom školstva udelená

výnimka zo vzdelania na zamestnávanie rómskych asistentov bez ukončeného stredoškolského alebo vysokoškolského vzdelania (výnimka bola udelená na 10 rokov).

Asistent môže pôsobiť pre každú triedu zvlášť alebo paralelne pre viacero tried podľa potreby.

V súvislosti s rómskymi asistentmi sa vynára aj otázka, či asistenti učiteľov majú byť nevyhnutne Rómovia. Pozitívum asistentov učiteľa z radov rómskeho etnika spočíva v kultúrnej blízkosti a jazykových zručnostiach rómskych asistentov pri prekonávaní jazykovej bariéry, prípadne možnosti zvyšovania zamestnanosti v rómskych komunitách. Na druhej strane niektorí pedagógovia uvádzajú, že asistenti môžu byť veľmi užitoční bez ohľadu na ich etnicitu.

Bolo by zaiste vítané, keby mal asistent učiteľa napríklad aj tieto osobnostné vlastnosti :

SEBAISTOTA - mať primeranú sebadôveru a presvedčenie o vlastnom úspechu. Poznať svoje silné a slabé stránky, a ovládať sa v každej situácii. Zdokonaľovať najmä tie osobnostné vlastnosti, ktoré môžu napomôcť učiteľovi v pedagogickom procese.

KOMUNIKÁCIA - vždy komunikovať na primeranej úrovni. Asertívne správanie mu umožní zachovávať korektné vzťahy k žiakom, učiteľom i ďalším spolupracovníkom na škole.

ÚPRAVA a VYSTUPOVANIE - byť vždy vkusne a dôstojne upravený, dobre naladený, vyžarovať optimizmus a pohodu. Byť si vedomý, že patrí do príslušného kolektívu školy, ktorý dôstojne reprezentuje.

FLEXIBILITA- najmä pri neočakávaných problémoch, či nových úlohách by mal namiesto dôvodov hľadať skôr spôsoby, t.j. identifikovať prekážky pri dosahovaní optimálnych výsledkov žiaka (rodinné, školské) a pomáhať učiteľovi ich riešiť.

MEDZILUDSKÉ VZŤAHY - mal by byť zbavený predsudkov, zachovávať diskretnosť a udržiavať dobré medziľudské vzťahy v pedagogickom kolektíve.

SNAHA O ĎALŠIE VZDELÁVANIE - sústavne si zvyšovať kvalifikáciu a prehĺbovať svoje odborné kvality prostredníctvom rôznych kurzov a tréningov, ale aj samovzdelávaním.

4. Nekonfliktné riešenie sporov v školskom prostredí – mediácia

Jednou z možností, ako predísť problémom vyplývajúcim z konfliktu či dokonca násilia pri riešení sporov v škole, je aj tzv. **mediácia**. Mediácia „je spôsob riešenia sporu, kde mediátor ako tretia nezávislá a nezaujatá osoba pomáha stranám identifikovať ich záujmy, nabáda ich, aby hľadali spoločné praktické riešenia v oblastiach, ktoré spôsobili konflikt a pomáha im vyjednávať

také riešenia, ktoré uspokojujú obe strany“ (Zdroj: Wikipédia). Ide vlastne o situáciu, v ktorej obe strany za pomoci mediátora riešia spor. Výsledkom spravidla býva uzatvorenie určitej dohody, ktorou je možné predísť nielen prípadnému predlžovaniu celého psychicky náročného konfliktného procesu, ale aj násiliu medzi oboma stranami (napríklad rodič - učiteľ), v prípade žiakov ovplyvnenie objektívneho posudzovania výkonov žiaka v škole.

Mediácia predstavuje proces riešenia sporov a konfliktov nezávislou treťou stranou z pozície **experta** a nie z pozície moci. Tretia strana – mediátor, alebo sprostredkovateľ, nemá žiadne rozhodovacie právomoci a sústreďuje sa na hľadanie riešení, ktoré sú akceptovateľné sporiacimi sa stranami a vyplývajú z ich potrieb. Ambíciou kvalitnej mediácie je dosiahnuť dohodu o riešení sporu tak, aby uspokojovala potreby všetkých strán konfliktu (stav výhra – výhra). Situáciu je možné považovať za stav výhra – výhra vtedy, keď má riešenie konfliktu podobu konsenzu alebo kompromisu, to znamená, že s riešením dobrovoľne súhlasia všetci účastníci sporu.

Dôležitou charakteristikou mediácie je jej **dobrovoľnosť, transparentnosť a neutrálnosť**. Do procesu riešenia problému alebo konfliktu vstupujú účastníci dobrovoľne, bez nátlaku a z vlastnej vôle. Je kontrolovaný všetkými účastníkmi, a tak možno pomerne spoľahlivo predpokladať výsledok riešenia konfliktu. Mediácia stavia primárne na záujmoch oboch strán, ich spokojnosť je v mediácii kľúčová. Sprostredkovateľ nie je nijako zainteresovaný na zvýhodnení niektorej strany, naopak za úspešnú mediáciu sa považuje proces končiaci spokojnosťou všetkých účastníkov sporu. Táto forma riešenia sporov je menej formálna ako súdne alebo rozhodcovské konanie.

Ďalším nemenej významným znakom mediácie je **rýchlosť, flexibilita a ekonomická úspornosť** oproti iným oficiálnym procedúram, ale aj férovosť, nakoľko zohľadňuje záujmy všetkých účastníkov sporu. Mediácia je jedným z efektívnych prostriedkov na znižovanie počtu sporov, príp. nedorozumení medzi rôznymi subjektami. Niekedy sa na školách profesie asistenta učiteľa a mediátora spájajú, upozorňujeme však na možné problémy, ktoré sa v tejto oblasti môžu vyskytnúť. **Funkciu mediátora by mal vykonávať profesionálne vyškolený sprostredkovateľ, ktorý spĺňa všetky predpísané požiadavky.** V našich podmienkach sa často stáva, že túto rolu vykonávajú školskí psychológovia, no kde-tu sa nájdu aj vyškolení asistenti učiteľa, ktorí sa na riešenie konfliktných situácií podujmú. Je pochopiteľné že takýto pomocník musí byť v prvom rade odborníkom na kvalitnú komunikáciu a priamo majstrom riešenia sporov. Urovnávanie konfliktov mediáciou je cesta, ako možno ušetriť čas, peniaze, odvrátiť stres a násilie.

Nie každý konflikt treba hnať do krajnosti a riešiť ho radikálne. Je tu však základná podmienka: všetci účastníci sporu musia mať ochotu riešiť ho. Hoci je mediácia v našom novodobom slovníku relatívne novým pojmom, v každodennom živote experimentom nie je. Ved' aj v minulosti ľudia na zmierňovanie sporov inštinktívne vyhľadávali tretiu stranu.

Výhodou tejto metódy je, že aktéri konfliktu nachádzajú často riešenie sami, čo je pre nich oveľa prijateľnejšie, ako keď majú prijať rozhodnutie autority zvonka.

Výhody mediácie

1. šetrenie financií
2. odbúranie stresu
3. odvrátenie možného násilia medzi účastníkmi sporu
4. rýchlejšie riešenie problému oproti prípadným súdnym riešeniam (rýchlosť, flexibilita)

Potvrdenie o vzájomnej dohode

V prípade vyhroteného problému v školských podmienkach, ktorý sa dá vyriešiť aj jedinou konzultáciou pri účasti oboch strán, je možné použiť namiesto mediácie aj klasickú dohodu, ktorú uzatvoria obe strany priamo na pôde školy za účasti riaditeľstva školy. Ak sa obe strany, napríklad rodičia a učiteľ žiaka, dôstojne a pokojne dohodnú, nemusia byť do sporov a konfrontácie zahŕňované aj ďalšie subjekty (spolužiaci žiaka, výchovný poradca, ďalší pedagógovia, školský psychológ a podobne).

8. Formy mediácie

Samotná mediácia môže mať viacero foriem. Jednou z možností je, že na začiatku, v prítomnosti sprostredkovateľa, sa stretnú spolu obe strany, načrtnú si problém a potom sa rozdelia. Mediátor sa s nimi oddelene stretáva a predkladá obom jednotlivé navrhované riešenia. Dá sa tým vyhnúť zbytočným silným emóciám, ktoré často zatieniajú racionálnejšie a efektívnejšie riešenia. Nakoniec sa strany opäť môžu stretnúť pri podpise dohody.

Býva to efektívne najmä v prípadoch hlbokého konfliktu, alebo ak niektorá zo strán nekontrolovateľne útočí a konštruktívna komunikácia nie je možná. Hoci zákon o mediácii rámcovo určuje rozsah jej aplikovania, zároveň poskytuje mediátorom aj možnosti na individuálny prístup a voľbu techník. Je prirodzené, že mediátor rešpektuje všeobecne platné normy a štandardy a nepripustí, aby sa porušovali základné ľudské práva (Storoška, 2008).

Profesionálny sprostredkovateľ by mal byť v optimálnom prípade skúsený psychológ a skutočný majster komunikácie, ktorý by mal vlastným postojom presvedčiť aktérov konfliktu o svojej nestrannosti a objektívnosti. Podľa sledovania komunikačného procesu dvoch účastníkov konfliktu môže predvídať, kedy sa niektorá zo strán môže začať správať deštruktívne a tak ohroziť mediačný proces. Zároveň musí viesť rozhovor štruktúrovane, teda tak, aby každá zo zúčastnených strán chápala spôsob riešenia a vývoj situácie. Dôležitou vlastnosťou mediátora je schopnosť preformulovať agresívne výroky a sťažnosti na prijateľné. Dospelí i deti sa zvyčajne v zápale hádky, či v procese dlhodobého konfliktu nepočúvajú, nevenujú si pozornosť. Ak však zaznejú určité návrhy na riešenia z úst mediátora v prijateľnejšej podobe, otvára sa tým aj cesta k urovnaniu konfliktu.

9. Opatrenia pre zvládnutie mediácie v škole – možnosť zapojenia asistenta učiteľa

Jedným z možných riešení je zaviesť do vyučovania na škole (napríklad počas hodín etickej výchovy) program „Ako sa naučiť zvládať svoje emócie“. Hlavným cieľom tohto programu je naučiť žiakov techniky na zvládanie konfliktov prostredníctvom modelových cvičení. Zároveň ich pripraviť na asertívne vystupovanie a uvedené techniky využiť aj na riešenie rôznych životných situácií. Táto príprava umožní aj určitú prevenciu pred násilím, šikanovaním a konfliktnými situáciami v škole. Zručnosti získané pomocou programov **peer mediácie** zase umožnia lepšie poznať nástroje na zvládanie konfliktov nielen v školách, ale aj mimo nich.

Okrem toho si žiaci môžu zaujímavou formou zvýšiť napríklad svoje právne povedomie, či získať poučenie v ďalších závažných otázkach týkajúcich sa násilia a konfliktov.

Je vhodné vytvoriť si na škole aj určitý mediačný klub, ktorý môže slúžiť ako mediačná rada s cieľom riešiť spory vzniknuté na pôde školy, a to tak medzi žiakmi navzájom, ako aj medzi žiakmi a učiteľmi. Žiaci by so svojimi problémami mohli oslovať mediátorov cez schránku alebo knihu, podľa dohody s vedením školy.

Ďalšou možnou aktivitou asistenta učiteľa môže byť iniciovanie a sformovanie skupiny mladých aktívnych ľudí, ktorá cez nadobudnuté skúsenosti, zručnosti a kompetencie prostredníctvom cieľených školiacich aktivít bude pôsobiť ako rovesnícky mediačný klub alebo zmierovacia rada v školskom aj mimoškolskom prostredí. Rovesnícki mediátori a mediátorky budú pripravení zrealizovať na škole workshop, kde oboznámia svojich rovesníkov o mediácii – humánnom riešení sporov a budú tiež riešiť reálne podnety na školské spory.

Ak je ešte potrebné dovzdelávať učiteľov, asistentov učiteľa, či peer aktivistov v problematike riešenia konfliktov, upozorňujeme na knihu **Riešenie konfliktov** od R. Bednaríka (2011), ktorej cieľom je sprostredkovať vybrané informácie k teórii konfliktov a k jeho niektorým spôsobom riešenia. Na druhej strane ponúka konkrétne aktivity pre učiteľov, ktoré môžu podľa jednoduchých inštrukcií robiť so svojimi študentmi a žiakmi na svojich hodinách. Snaží sa vysvetliť princípy správania v konfliktných situáciách a pri jednotlivých spôsoboch riešenia konfliktov. V teoretickej časti popisuje výklad použiteľný na vyučovacích hodinách a v praktickej časti v krokoch popisuje jednotlivé aktivity, ktoré vedú žiakov k porozumeniu teoretického výkladu. Obsahuje teórie a cvičenia, ktoré môžu byť využité najmä v školskej praxi.

Záver

V príručke uvádzame informácie a poznatky, ktoré považujeme za dôležité pre úspešnú prácu asistenta učiteľa. Podotýkame, že jedným zo základných faktorov je primeraná komunikácia a jasné vymedzenie kompetencií a zodpovednosti učiteľa a jeho asistenta; stanovenie spôsobu práce so žiakmi na jednotlivých vyučovacích hodinách, ako aj mimo vyučovania.

Literatúra:

BEDNARÍK, A. 2001. *Riešenie konfliktov*. Centrum prevencie a riešenia konfliktov, Slovakia, 2001, s. 114-117.

ČEREŠNÍKOVÁ, M. 2008. Materinský jazyk rómskeho dieťaťa a jeho sociálna kompetencia. In: *Rómska rodina a škola v sociokultúrnom priestore*. Nitra: UKF. s. 53-69. ISBN 978-80-8094-235-9.

ČEREŠNÍKOVÁ, M., ČEREŠNÍK, M. 2009. Možnosti integrácie detí zo sociálne málopodnetného prostredia. In: Školský psychológ a kvalita školy. Nitra: UKF. s. 240-245. ISBN 978-80-8094-507-7.

ČEREŠNÍKOVÁ, M., ROSINSKÝ, R. 2005. Sociálno-psychologické aspekty identity rómskeho dieťaťa v škole. In: Vývoj a utváranie osobnosti v sociálnych a etnických kontextoch – vícebodový prístup. Brno: Masarykova univerzita. s. 427-433. ISBN 80-210-3804-7.

FARKAŠOVÁ, E. 2011. Roma Children in Slovakia. In: Kopčanová (Ed.) Respecting Cultural Diversities in Quality Education of Socially and Differently Disadvantaged Children – a special focus on Roma children. Bratislava: The Research Institute for Child Psychology and Pathopsychology. s. 37-40. ISBN 978-80-970733-1-2

KLEIN, V: Edukácia rómskych žiakov a (rómsky) asistent učiteľa. Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, FSVaZ. Web-stránka: <http://www.fsr.gov.sk/staryweb/ews3/files/1270/ukf-nitra-asistent-ucitela.pdf>

KOPČANOVÁ, D. 2010. Rómske a sociálne znevýhodnené deti z pohľadu školského psychológa. In: Farkašová, E., Kretová, E. a kol.: Rómske deti z pohľadu psychológie (v prácach VÚDPaP). Bratislava: VÚDPaP. s. 15-21.

KOPČANOVÁ, D. 2008a. Zaškolenie detí zo sociálne znevýhodneného prostredia, alebo: čo prezradil výskum. Psychologické dny Olomouc, 2008. Konferencia ČSMPS A SPS: Já & my a oni. CD-rom.

KOPČANOVÁ, D. 2008b. Vzdelávanie sociálne znevýhodnených detí: rôzne formy pomoci a odbornej intervencie. In: Balvin, Vavreková a kol. (Ed.) InteRRa 6: 27. stretnutie Hnutia spolupracujúcich škôl R: Interkulturalita a národnostné menšiny v sociálnych, filozofických, pedagogických, kultúrnych, historických a prírodovedných súvislostiach: Zborník z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 22.-23. októbra 2008 v Nitre. Spišská Nová Ves: Hnutie R – Spiš. 474 s. ISBN 978-80-970032-1-0

KREDÁTUS, J. 2005. Komunikácia v sociálnej a personálnej praxi. Prešov: Akcent Print.

KUNDRÁTOVÁ, B. 2008a. Hazards of Psychological Diagnostics of Roma children in Regular Practice. In: Kopčanová, D. (Ed.): Equal Access to Quality Education for Children from Socially Disadvantaged Settings. Bratislava: VÚDPaP. s. 98-101. ISBN 978-80969401-5-8

KUNDRÁTOVÁ, B. 2008b. Identification of Development of Cognitive and Perception Abilities of Roma Children with regards to their School Successfulness In: Kopčanová, D. (Ed.): Equal

Access to Quality Education for Children from Socially Disadvantaged Settings. Bratislava: VÚDPaP. s. 119-120. ISBN 978-80969401-5-8

LENCZ, L. 1993. Metódy etickej výchovy. Bratislava: Metodické centrum. 83 s. ISBN 80-85186-53-9

METODICKÝ POKYN k zavedeniu profesie asistent učiteľa pri výchove a vzdelávaní detí a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v predškolských zariadeniach v základných školách a špeciálnych základných školách č. 184/2003- 095. Vydalo Ministerstvo školstva SR dňa 6. decembra 2003 s platnosťou od 1.1. 2004.

MILÉNIUM – Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 až 20 rokov. Rosa, V., Turek, I., Zelina, M. (Eds). IRIS: Pedagogická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, 2001.

SCHAVEL, M. 2007. Sociálna prevencia. Prešov: Expres Print.

STOROŠKA, M. 2008. Mediácia – pomoc spoločnosti a jednotlivcovi. Prešov: VŠMP ISM.
<http://www.fsr.gov.sk/staryweb/ews3/files/1270/ukf-nitra-asistent-ucitela.pdf>

Vyhlášky a zákony

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 320/2008 Z. z. o základnej škole

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 322/2008 Z. z. o špeciálnych školách

Vyhláška Ministerstva školstva SR č. 325/2008 Z. z. o školských zariadeniach výchovného poradenstva a prevencie

Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon NR SR 420/2004 Z. z. o mediácii a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov

Zákon č. 317/2009 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon č. 408/2002 Z. z. o ustanovení funkcie asistenta učiteľa pre triedy v ZŠ, ŠZŠ a predškolských zariadeniach s účinnosťou od 1.9.2002